

I stadig forandring

interview med Lotte Kærnså

af Erik Lyhne

LOTTE KÆRSÅ:

Født 1929. Uddannet pædagog 1955 og videreuddannet af bl.a. Bernhard Christensen og Astrid Gøssel.

Lærer på Den Lille Skole, Værebroskolen og Freinetskolen 1963 – 1982.

DLH/CVU til efteruddannelse af lærere og pædagoger fra 1983, Gøsselskolen fra 1976, Rytmask

Center/Børneskolen 1984 – 2000, Rytmask Musikkonservatorium fra 2001 m.m.

Kursus og foredragsvirksomhed siden midten af 1950'erne og stadigvæk aktiv.

Udgivelser:

Film: *Bevægelsesleg* (1968), *Når de små synger* (1989) og *Leg, Musik og Bevægelse* (2006)

Dannede i 1979 gruppen "Lotte Kærnså og græsrodderne" med sine 3 sønner

Morten, Rasmus og Mads og med Jacob Andersen og Klavs Menzer.

LP og CD (i uddrag): *Jeg har set det selv* 1979, *Hjemme i vores gade* (1981), *Vil du låne min solkasket* (1985), *Bar' jeg ka'* (1992), *Her bor jeg* (1996), *Avra for Laura* (1997), *Killi Milli Maxi* (1999),

Græsroddernes "Bedste" (2002)

Desuden en lang række artikler, sangbøger mv.

Lotte Kærnså har gennem et langt liv arbejdet med børn, musik og bevægelse. Arbejdet har dels været med børn i alle aldre og dels været (efter)uddannelse af voksne, der ønsker at vide mere om dette emne.

Har som komponist og forfatter udgivet en lang række børnesange.

Lige nu er Lotte Kærnså aktuell med DVD'en *Leg, Musik og Bevægelse*.

Hvilken betydning har musikken haft i dit liv?

Jeg er nærmest født ind i musikken og har haft en barndom fyldt med klassisk musik. Mine forældre syntes, det var meget vigtigt at spille, og jeg var et dygtigt barn og nok også et meget lydigt barn. Gennem hele min barndom øvede jeg i 2 – 4 timer om dagen. Min lærer og min mor var meget sikre på, at sådan skulle min livsbane være, og konservatoriet var målet. Jeg var også glad nok for det, men når man bliver 16 – 17 år og omgivelserne hele tiden har bestemt for een, så gør man oprør. Når jeg improviserede og "legede" på klaveret, bankede min mor på døren og sagde: "Hold dig til noderne!" Hun kunne ikke lide "døgnmelodierne", som man kaldte popmusikken dengang. I dag kan jeg godt lide klassisk musik, men jeg gjorde oprør mod det dengang.

Når jeg tænker tilbage, slår det mig, at den måde, man præger bittesmå børn, har stor betydning for hele deres udvikling. Samspillet med forældrene, den tryghed, kærlighed og glæde der er, når man synger og leger med sit barn, danner grundlaget for den musikalske udvikling.

Hvad satte dig i gang med at arbejde med børn og rytmisk musik?

Jeg gjorde oprør mod mine forældres ambitioner om at skulle på konservatoriet og tog på højskole. Derefter søgte jeg ind på Frøbelseminariet. Jeg kendte overhovedet ikke noget til pædagoguddannelsen, for jeg var fra landet. Jeg havde læst om den i et blad og synes, at det lød interessant. Mine forældre blev meget kedede af det, men vænnede sig efterhånden til tanken.

En af de første jeg mødte på seminariet var Bernhard (*Christensen*). Han viste vejen til alt det, man kunne uden at have noder, og det vendte min musikalsk baggrund helt på hovedet. Jeg blev hans private elev og gik hos ham på seminariet. Jeg begyndte også hos Astrid Gøssel. Jeg var meget imponeret over deres måde at vende tingene på.

Bernhard sagde bl.a., at jeg skulle glemme alt om Mozart, Beethoven og Bach. Han sagde: "Ta' to fingre og si' "da da dum dum – da da dum". Det skulle jeg gøre både på klaver og tromme. Det var rigtig svært at gøre, når man havde været bundet til noderne – samtidig med, at jeg skulle synge

en sang og improvisere hen over rytmerne! Det var en stor omvæltning. Men jeg var ihærdig med at øve mig – en arbejdsmoral jeg tog med fra den klassiske musik.

På seminariet mødte jeg også Kirsten og Jens Sigsgaard, og jeg blev meget inspireret af deres måde at tænke og arbejde på. Sammen med Bernhard havde de været med til at etablere Den Lille Skole. Jeg blev spurgt, om jeg ville arbejde der. Her var jeg i en halv snes år, og derefter kom jeg på Værebroskolen. Det var lidt af et skift.

Hvad var forskellen på at arbejde med børnene på Den Lille Skole og på Værebroskolen?

Børnene på Lilleskolen var prægede hjemmefra. Mine egne børn gik også der. Børnene på Værebroskolen kom fra helt andre kår og mange var behandlingsbørn.

Psykologen på skolen sagde, hver gang der var problemer med nogle børn: "Send dem op til Lotte". Jeg havde en klasse med mange vanskelige børn, fordi skolen syntes, at musik og bevægelse var rigtig godt for disse børn.

Jeg tror, at musikken er medfødt hos alle børn – men den udvikles forskelligt alt efter det miljø, de færdes i. Alle børn, har gavn af at synge, danse og bevæge sig. Hvert eneste barn er noget i sig selv.

Hvilken betydning har det for børnene at synge og danse?

Jeg tror bl.a., at de bliver bedre til at koncentrere sig. Det mærkede jeg hos børnene på Værebroskolen. Jeg havde en lille dreng i første klasse, der ikke kunne læse, men han kunne tromme. På den måde fik han accepten

hos de andre børn. Han kom bedre i gang med at læse. Det er det, jeg arbejder på hele tiden. At få det enkelte barn til at tro, at det er noget – at det kan noget!

På Værebroskolen havde vi også det, der dengang hed ikke fagdelt undervisning. Poul (*Lotte Kærsås mand*) og jeg underviste sammen – vi var to i klasserne. Jeg havde den halve gruppe til musik, og Poul havde den anden halvdel til dansk, og sådan delte vi hele tiden. Vi sad aldrig med 25 børn. Vi havde en 10–12 børn, og de blev rigtig gode. Det er dem, der er på filmen "*Bevægelsesleg*", de spiller marimba, trommer, danser og meget andet – de var ikke fra et "hjem med klaver". De lavede selv deres små klaverer i pap, og så sad de og øvede sig derhjemme. Det var børn i 1. og 2. klasse – det optog dem meget. Det er det musik skal bruges til. Det skal være brugs musik – noget børnene leger med og kan bruge hele dagen i alle sammenhænge. Der var jo også flere penge på skolerne dengang, så man fik mulighed for at arbejde med halve klasser.

Hvordan spiller Astrid Gøssel og Bernhard Christensen arbejdsmetoder sammen med Howard Gardners teori om de mange intelligenser?

Man kan jo næsten altid oversætte nogle teorier, så de kommer til at passe. Jeg synes, at der er mange af Gardners teorier, som falder i tråd med Astrid Gøssels og Bernhard Christensens helhedssyn på barnet. En arbejdsmetode der tager udgangspunkt i barnets egne udtryk og egen udvikling og herigennem udvikles børnenes mange kompetencer.

Jeg var ude i en vuggestue, hvor jeg spurgte: Hvad laver I med de små børn? "Vi laver ikke noget, for de kan ikke!" Det er jo en utrolig bemærkning. De allerfleste små børn er optagede af musik og bevægelse. De kryber, de kravler, de ruller, de triller og hopper. Det er det, vi skal tage udgangspunkt i. Det er her, de udvikler deres motorik, sanser og begreber. Børn lærer af hinanden. Med de små børn skal vi hele tiden arbejde med deres legebevægelser – deres egen-bevægelse, deres egen-rytme.

Den pædagogik, der hedder "Se på mig, gør som mig – jeg er den store, rigtige voksne", den er bandlyst, i det jeg laver. Jeg har nogle kodeord, som jeg bliver ved med at kredse omkring: "At se på hinanden, at lytte til hinanden, at vise for hinanden, at røre ved hinanden." Det giver identitet, og selvværdsfølelse. Det er det alle mine sange og lege går ud på.

Hvilken viden er nødvendig for at kunne praktisere dette?

Teori og praksis skal kunne hænge sammen. Der er så megen viden om børn, men man skal kunne forholde sig til det, ud fra det at kunne bruge det i praksis og få erfaringerne. Det er det, jeg har gjort hele mit liv. Jeg har haft viden og indsigt om tingene, men jeg har lært mest af at *lege* med det, *se* det og *gøre* det.

Jeg synes, det er vigtigt, at man lærer om motorik, men praksis skal følge med. Man må afprøve det i praksis, også når man er ude i praktik, og beskrive hvad man gør med børnene.

De kreative/musiske fag er børnenes oprindelige udtryksformer. Mange af os kan fremkalde oplevelse fra tidligere, når vi hører noget musik, bestemte lyde, dufte, en leg, en dans osv. Vi husker med vores sanser, lærer med vores krop.

At fokusere ensidigt på de boglige fag er et tilbageskridt af de store. Man skulle i stedet se de kreative/musiske fag som brugbare og nødvendige redskaber i skoleforløbet.

Handler det mere om at være god til at foretage iagttagelser end om at være musikalsk velfunderet?

Nej, man skal også være dygtig til at spille selv, ellers kan man ikke fornemme og følge børnene. Hvis man ikke har overskuddet i musikken vil man være alt for optaget af at spille i stedet for at se på børnene. Det er vigtigt at kunne foretage iagttagelser samtidig med. Man skal kunne se på børnene, men man skal også kunne mærke dem på sin egen krop. Hvis ikke du kan det, kan du heller ikke se dem.

Er det mesterlære du lægger op til?

Det ved jeg ikke. Dengang jeg gik på Frøbelseminariet, handlede uddannelsen som pædagog, om at være ude i praksis og afprøve det man lærte – og så tilbage på seminariet igen og diskutere det. Det var også udgangspunktet hos Bernhard og Gøssel. Derfor var den gamle uddannelse på mange måder meget, meget bedre. Nu er den så bred. Dengang handlede det kun om at være småbørnspædagog. De kreative/musiske fag var også bedre repræsenterede.

Du har stadigvæk gejsten i din stemme og man kan se lyset i dine øjne – hvordan kan man gennem så mange år blive ved med at holde gnisten?

Jeg har været så meget sammen med børn, og jeg er blevet dygtigere af det. Hvis jeg kun havde været lærer på Pædagogisk Universitet i alle de år, så ville jeg slet ikke kunne alt det, jeg kan nu. Men jeg har samtidig dygtiggjort mig inden for andre områder ved at være sammen med voksne. Jeg vil sige, at så snart jeg ikke kan mere sammen med børnene – ikke kan hoppe ned og dreje rundt, så tror jeg heller ikke, jeg vil være en god underviser.

Hvad er det, man lærer af at være sammen med børn?

Det er nok barnet i mig selv, der kommer frem, når jeg er sammen med børnene. Det er vigtigt at gribe det spontane. Det handler om at kunne klappe, synge, bruge sin stemme eller sin krop. At du selv kan og tør noget – at den voksne bevarer sin fantasi. Børnene skal blive inspireret, man skal understøtte dem for igen selv at blive inspireret.

Hvordan skal man holde fast i barnet i sig selv?

Jeg har en overskrift, jeg slynger ud: "Du skal inde i dig selv, som i verden omkring dig, være i stadig forandring!" Jeg er i stadig forandring, for ellers var jeg jo ikke blevet ved med det her.

Man skal være parat til stadig fornyelse i samspil med den verden man lever i. Både at man gør oprør, men også at man siger "Orv ja, det er da vist rigtig nok, det der sker!"

Hvad med den påvirkning, der sker fra medierne – MGP, Stjerne for en aften...?

Min holdning er ikke at sige: "Sådan noget møg". Mere at man må inddrage tingene på en eller anden måde. Hvis de gerne vil synge en af de populære sange, så lad det blive til improvisation og leg. Det værste er, når de sidder og kikker på og tænker – bare det var mig. Det vigtigste er, at de selv gør noget. Få det omsat til børnene, så de bliver aktive.

Du vender det fra at være et passivt mediekonsum til, at være noget du bruger aktivt?

Ja, hvis børnene kommer med noget de har set eller hørt. De har tit samlet nogle brudstykker op af et eller andet, og det kan så blive til, at børnene bruger sig selv og deres krop i stedet for. Børn leger jo hele tiden, det som de ser. Børns fantasilege indgår i meget af det, jeg laver. Fantasi og selvvirksomhed har man brug for hele sit liv. At de tør at gøre noget i den verden, vi lever i. Jeg bruger tit den overskrift: "Barnets leg er vejen til erkendelse". Det er vigtigt at have for øje, at legen er med til, at vi lærer.

På DVD'en "Leg, Musik og Bevægelse" bruger du de gamle børneremser:

De oprindelige rytmer og remser indgår i mange sange og lege. Det er sjovt at lege med vrøvleord og lyde. Det stimulerer tonalitet og rytme – har en sprogstimulerende effekt. Det er det samme, som når man laver rap og stomp. De gamle børnesange er kultursange. De skal ikke kasseres. Børnene kender dem hjemmefra – også fra bedsteforældrene. De skal bare bruges på en ordentlig måde, så man ikke slæber dem i et langsomt tempo. Det værste er fagtesange, hvor man bliver ved med at lave de samme fagter og ved med at synge den samme sang. Selvfølgelig kan man bruge fagtesangene, men hvis man ikke arbejder på andre måder, hvor børnene selv udtrykker sig, så stagnerer man i "se på mig – gør som mig" pædagogikken.

Vil du uddybe din kritik af fagtesangene?

De små børn synes, det er sjovt, når de laver fagter til f.eks. "Lille Peter edderkop".

Genkendelsens glæde er god nok. Men børnene skal også flytte sig.

Engang på Værebroskolen havde jeg to praktikanter. Jeg sagde, at vi skulle lave et lille eksperiment, og så sang vi "Skorstensfejeren gik en tur" – der er vist 24 vers!

Der var en 12 – 15 børn, og de sang, og jeg spillede klaver. Det var hyggeligt. Men børnene blev nærmest lullet i søvn. Jeg havde bestemt, at når vi var kommet godt ind i sangen, ville jeg slå over i en anden sang om en lille syg kat, som børnene skulle komme med forslag til, hvad man skulle gøre med. Så skulle du bare se, hvor børnene blev aktive. Jeg mener ikke, at man helt skal lade være med at bruge fagtesangene, men det er to forskellige pædagogiske metoder.

Du sammenligner børns måde at tegne på med deres spontansang?

Man dikterer jo ikke, hvad børn skal tegne, og ofte sidder de og synger, det de tegner. Men de kan ikke gentage det, de lige har sunget. Sådan er det også, når børn tegner. Det er engangstegninger – og engangssange. Men det er ikke bare for sjov. Barnet får udtrykt sig i den spontane sang. De tænker – og handler. De udtrykker det, der er indeni dem selv, det er sprogligt stimulerende. Spontansangen blander de voksne sig ikke i, men i rammesangene er der udover rammen plads til improvisation og fantasi.

Hvordan trives spontansangen, når børnene bliver større og kommer i skole?

Rammesangene er en udvikling af spontansangen. De lægger op til improvisation med ord og krop. Tekst og tonesprog er enkelt hverdagsprog med gentagelser.

Marimbahistorien, hvor en af børnene fortæller og de andre børn mimer er en avanceret form for spontansang. I de første skoleår begynder børnene at kunne lære faste rytmer og holde periode, men stadig er improvisationen en vigtig del af musiksamværet.

De voksnes lydhørhed er en betingelse for, at børnenes produkter bliver til fælles oplevelse og glæde. Vores respekt for børnenes frembringelser skaber gensidig respekt.

Bliver børnene dygtigere af at arbejde med de kreative fag?

Det tror jeg. Men man kan ikke bare sige det sådan. Man skal sige HVORFOR GØR DE DET? De udvikler deres sociale evner. De lærer at vise gensidig respekt, der styrker deres identitet og selvværdsfølelse. Den verbale kommunikation går side om side med kropssprog og musikprog. Det understøtter børnenes fantasi og mulighed for at udtrykke sig mere nuanceret.

Pisa-undersøgelserne har betydet øget fokus på de boglige fag – hvad sker når de kreative/musiske fag ikke har status?

De kreative/musiske fag er børnenes oprindelige udtryksformer. Mange af os kan fremkalde oplevelse fra tidligere, når vi hører noget musik, bestemte lyde, dufte, en leg, en dans osv. Vi husker med vore sanser, lærer med vores krop.

At fokusere ensidigt på de boglige fag er et tilbageskridt af de store. Man skulle i stedet se de kreative/musiske fag som brugbare og nødvendige redskaber i skoleforløbet.

"Fremhæv det børnene er gode til frem for at finde deres fejl" er et af de udsagn, der går igen i dine artikler:

Når børnene kommer i skole, siger man: "Kom her min lille ven, nu skal jeg lære dig noget!" Man kunne også sige: "Her kommer børnene, og de kan noget". Det er det, vi skal tage fat i. Det er bl.a. det mange af mine sange og lege går ud på. Børn kan noget, er noget, vil noget! Det handler om at give børnene selvtillid. Som voksen skal man blive dygtig til at se hvilke styrkesider, det enkelte barn har og fremhæve det.

Du skriver "Opdragelse med og ikke til musik":

Når man opdrager med musik, opdrager man også til musik og her kommer det an på, hvem man er. At opdrage med er, at styrke deres personlighed, selvtillid og sociale evner.

Når børnene kan, skal de selvfølgelig lære nogle akkorder, nogle faste rytmer og efterhånden noder, der opdrager man dem til musik. Den anden holdning: at opdrage med musik, hvor de er i et socialt samspil med andre børn. Jeg opdrager også de små børn til, at de skal blive gode til at spille udfra deres forudsætninger.

Det grundlæggende er det rytmisk/motoriske fundament, hvor man oplever med krop og sanser. At man herigennem bliver i stand til at vælge i den musikalske mangfoldighed. Og sidst og ikke mindst, at kunne bevare glæden og interessen for musikken.

På din nye DVD er der en lille dreng, der holder rytmen helt fantastisk. Kan børn spille, når de er helt små?

Man kan ikke sige: "Hør ham her, han kan spille", så gør han det ikke. Det kommer spontant, pludseligt. Jeg tror, det er pulsen i rummet – omgivelserne, nærheden. Er der nogen, der ikke lige har fanget den, så kommer det efterhånden. Det værste, man kan sige til børn, er, at de skal gøre "sådan med den ene hånd og sådan med den anden". Jeg siger altid: "Spil sammen med mig". De skal lytte sig frem til det – mærke det i deres krop.

Hvad er din vision, hvis du skulle ønsketænke?

Der burde i dette land være småbørnspædagogseminarier, som vi havde tidligere.

Pædagoguddannelsen i dag skal kvalificere til at arbejde med mennesker fra vuggestue til plejehjem, og med specialpædagogik af vidt forskellig karakter. De små børn er blevet gidsler i denne omlægning. Uddannelsen giver ikke plads og tid til, at de studerende får de nødvendige kundskaber, færdigheder og metoder med henblik på, at kunne tilrettelægge musik- og bevægelseslegen eller andre musiske udtryksformer. Når vi ved, at et godt fungerende sanseapparat

er grundlaget for al læring, at en velfungerende motorisk udvikling giver børnene det nødvendige grundlag for at tilegne sig forskellige færdigheder - øger deres muligheder for at opleve, erkende og lære, er det en katastrofal udvikling for vore børn.

Man kunne ønske, at lærerseminarierne vægtede leg, musik og bevægelse i de første skoleår . Dette er ikke tilfældet. I mange år var jeg lærer på årskurset "Musik og bevægelse i indskoling" på Danmarks Lærerhøjskole, men jeg har sjældent truffet lærere, der havde stiftet bekendtskab med småbørnsmusik på lærerseminariet, trods det, mange havde haft liniefag i musik.

Jeg ville også ønske, at de musik/kreative efteruddannelseskurser for både pædagoger og lærere ville blive prioriteret igen. At komme på kursus, mødes med andre kollegaer, komme inspireret hjem til sit arbejdssted med nye udfordringer til børnene er nødvendigt for at bevare gejsten.

Er der forskel på de muligheder man havde for 30 år siden og dem man har i dag?

De reformpædagogiske teorier er jo forkætrede i dag - slå op i enhver avis - disse tanker og ideer skal virkelig renses ud nu, siger Bertel Haarder.

Jeg mener nu heller ikke, at reformpædagogikken skal stå, sådan som den var.

På mange skoler og institutioner har den givet grobund for en børnecentreret og stadig udviklende pædagogik og den tror jeg ikke, man kan slå ned. I dag er man fagligt mere bevidst. Dengang troede man tit, at tingene bare kom af sig selv - det gør de ikke!

Set i bakspejlet er det, der skete i 30'erne, 40'erne, 50'erne, 60'erne osv. ikke gjort forgæves.

Praksis fra dengang er med som elementer i vores ståsted i dag.

